

**„După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est”
Un proiect de cercetare a comunismului
 (“After 25 years. Communism in Eastern Europe”
A project for researching communism)**

Silvia BOCANCEA

Abstract: *Among the events designed to mark the end of a quarter century after the fall of the communist regime the project "After 25 years. Communism in Eastern Europe" it is also included, project which was designed in two parts: one part with the events designed to draw attention to significant data for the regime back then, to some phenomena of communism and some unwanted events regime, and the other part editorial, whose results began to appear in October 2014. In the editorial component, so far, there have been released seven works: Sorin Bocancea (coord.) "From the student press in communism to the press in post-communism" (2014); Sorin Bocancea & Mircea Mureșan, "This is how we spent the Revolution" (2014); Alina Hurubean (coord.), "The status of women in Communist Romania. Policy and privacy" (2015); Mioara Anton, Bogdan Crețu, Daniel Șandru (coord.), "Words of power. Literature, intellectuals and ideology in Communist Romania" (2015); Constantin Ilaș (coord.), "Exile in your own country" (2015); Sorin Bocancea & Doru Tompea, "Two decades of communism in the academic Iași" (2015); Sorin Bocancea (coord.), "Romanian revolution. Militaries, missions and diversions" (2015). All works were published by the European Institute Publishing and appeared in the collection "Frontier texts", from the Series "After 25 years. Communism in Eastern Europe", coordinated by Prof. PhD Sorin Bocancea, who is also the coordinator of the whole project.*

Keywords: *communism, political prisoners, ideology, revolution, totalitarianism*

Introducere

Anul 2014 a fost unul ce a marcat un jubileu pentru societatea românească: s-au împlinit 25 de ani de la căderea regimului comunist. Printre

manifestările menite să marcheze acest eveniment se numără și proiectul „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est”, în organizarea Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre

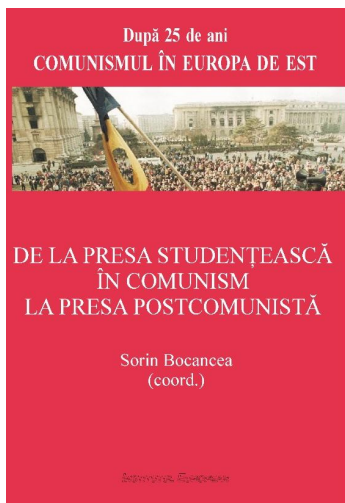
Andrei” din Iași, revistei de științe politice Polis și Institutului de Studiere a Ideologiilor, în parteneriat cu Editura Institutul European din Iași și cu diferite instituții publice și ale societății civile. În mod deloc întâmplător, proiectul a fost lansat pe data de 26 ianuarie, o zi în care, în timpul regimului comunist, românii erau asaltați de mesajele propagandistice întrucât era ziua de naștere a dictatorului.

Proiectul a fost conceput pe două componente. Prima este cea a evenimentelor menite să atragă atenția asupra unor date semnificative pentru regimul de atunci (26 ianuarie – ziua lui Ceaușescu; 8 mai – ziua Partidului Comunist Român, 23 august – ziua insurecției armate ș.a.), asupra unor fenomene (presa studențească, învățământul politico-ideologic, căderea Zidului Berlinului ș.a.) și asupra unor evenimente nedorite de regim, cum a fost revolta studenților de la Iași, din 17 februarie 1987. În acest scop, pe parcursul anului 2014, au fost organizate 30 de evenimente, ce au însemnat: dezbateri, conferințe, proiecții de film, lansări de carte, spectacole, expoziții și vizitarea de către studenții Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” din Iași a Memorialului de la Sighet¹. A doua componentă a proiectului este una editorială, ale cărei rezultate au început să apară din octombrie 2014. În cadrul acestei componente, până în prezent s-au lansat 7 lucrări: Sorin Bocancea (coord.), *De la presa*

studențească în comunism la presa postcomunistă (2014); Sorin Bocancea & Mircea Mureșan, *Așa ne-am petrecut Revoluția* (2014); Alina Hurubean (coord.), *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată* (2015); Mioara Anton, Bogdan Crețu, Daniel Șandru (coord.), *Cuvintele puterii. Literatură, intelectuali și ideologie în România comunistă* (2015); Constantin Ilaș (coord.), *Exil în propria țară* (2015); Sorin Bocancea & Doru Tompea, *Două decenii de comunism în Iașul universitar* (2015); Sorin Bocancea (coord.), *Revoluția română. Militari, misiuni și diversiuni* (2015). Toate lucrările au apărut la Editura Institutul European, în Colecția „Texte de frontieră”, Seria „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est”, coordonată de Prof.univ.dr. Sorin Bocancea, Decanul Facultății de Științe Politice și Administrative al Universității „Petre Andrei” din Iași, cel care este și coordonatorul întregului proiect.

Lucrările publicate până în prezent sunt atât volume colective ce reunesc studii ale unor specialiști în științe socioumane, cât și mărturii ale unor foști deținuți politici, ale unor jurnaliști ce au activat în presa studențească în perioada comunistă, ale unor persoane ce au participat la Revoluția din 1989 sau ale unor foști lideri comuniști. În cele ce urmează, voi prezenta pe scurt aceste produse editoriale, începând cu mărturiile și terminând cu volumele colective.

De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă

Prima lucrare ce a apărut în cadrul proiectului este *De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă*, coordonată de Sorin Bocancea și prefațată de Emil Hurezeanu, ce reunește mărturiile ale unor persoane ce au activat în presa studențească în timpul regimului comunist. Aceste mărturii au fost luate prin aplicarea tehnicii interviului nestructurat, realizatorul volumului punând la dispoziție interviuaților un pachet de întrebări, din care spicuim: „Cum ați intrat în presă?... Există un mecanism de recrutare a viitorilor jurnaliști?... Ați avut parte de cursuri de instruire?... Ce subiecte nu vă plăceau dar le tratați de nevoie? Cum resimțeați cenzura? Unde acționa cenzura cel mai mult?... Care a fost cea drastică măsură luată împotriva dumneavoastră? Vă amintiți întâmplări

comice din relația cu cenzura? Din partea cui era exercitată cenzura în cel mai persistent și violent mod: partid, securitate? Care era traseul pe care îl urma un material de presă de la mașina de scris până la cititor? Cum fentați cenzura? Ați avut un om de presă ca model pozitiv? Dar ca model negativ? Ce diferenția presa studențească de restul presei?... Care erau cele mai riscante demersuri jurnalistice?... Ce relație aveați cu jurnaliștii din restul presei?... Ce relație ați avut cu șefii?... Ce planuri ați avut în 1990? V-ați proiectat viitorul tot în presă? Ați continuat să faceți presă cu „vechea gardă” sau ați căutat oameni noi?... În ce proporție ați utilizat logistica de dinainte de '89?... Identificați anumite etape ale evoluției presei în postcomunism?... Care sunt riscurile pentru presa postcomunistă?... Ar fi nevoie de o lege a presei? Ce mecanisme credeți că ar putea face o presă echilibrată în România? Cum percepeți evaluările anuale *Reporters sans Frontieres*? Sunt relevante criteriile, ce trebuie scos, ce trebuie introdus pentru o evaluare cât mai corectă?”²

Au răspuns întrebărilor formulate de către coordonator personalități ale presei și culturii române în postcomunism. Iată care sunt acestea: Alexandru Dobrescu (fost redactor-șef la revista *Alma Mater* din Iași), Mihai Tatulici (fost secretar general de redacție la *Viața studențească* și *Amfiteatru* din București), Liviu Antonesei (fost redactor-șef adjunct la *Opinia studențească* din Iași), Alexandru Lăzescu (fost redactor-

șef la *Viața Politehnicii* din Iași), Alexandru Călinescu (fost director al revistei *Dialog* din Iași), Dorin Popa (fost redactor-șef la *Dialog*), Sorin Antohi (fost redactor-șef la *Dialog*), Ștefan Mitroi (fost redactor-șef la *Opinia studențească*), Doru Tompea (fost lider al *Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști* pe Centrul universitar Iași), Dumitru Constantin (fost redactor-șef la *Opinia studențească* și *Viața studențească*), Dan Pavel (fost redactor la *Viața studențească* și *Amfiteatru*), Octavian Știreanu (fost redactor-șef la *Napoca universitară*), Zoltán Rostás (fost redactor-șef adjunct la *Echinox* din Cluj Napoca), Petre Andea, (fost lider al *Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști* pe Centrul universitar Timișoara) și jurnalistul Doru Bușcu.

Din ceea ce povestesc cei intervievați, se poate reconstrui atmosfera din presa studențească din timpul regimului comunist. În recenziile pe care o realizează volumului, Constantin Ilaș³ sintetizează elementele acelei realități astfel: „Mă voi mulțumi... să inventariez schițat aceste filtre de control...: intrarea într-o redacție era avizată de către organizațiile de partid; redacțiile aveau la rândul lor instituționalizate mecanisme de recrutare: cu alte cuvinte, în selecție contau atât inofesivitatea politică și obediența în a nu călca linia, cât și meritele profesionale sau personale, talentul; controlul biografic exercitat de securitate și partid; autocenzura: „nu îți puteai nici măcar imagina că poți

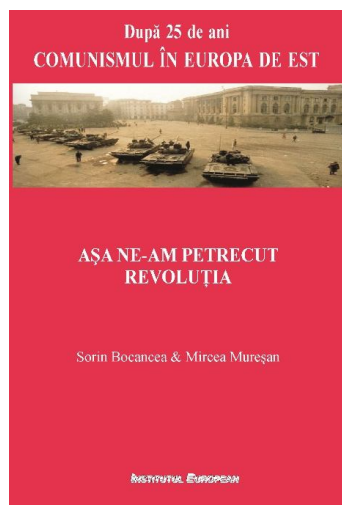
scrie orice”!, adică știai din capulul locului că nu poți critica politica Partidului și a lui Ceaușescu; cenzura propriu-zisă exercitată de: redactori și redactori-șefi, de către cadrele didactice responsabile cu revistele, de către Rector și secretarii de partid pe universitate, de către responsabilii de partid din partea organizațiilor studențești, de către Direcției Presei și Tipăriturilor, de către cadrele de partid din partea organizațiilor județene de partid, de către secretari de partid responsabili cu propaganda, de către Securitate; cenzura se exercita asupra conținutului și titlurilor și subtitlurilor prin intermediul unor registre de nume și de cuvinte și asupra unor domenii precum sexualitatea, religia, starea reală a economiei și vieții sociale și asupra oricărei idei politice neagreate de către regim...”

Prefața volumului este realizată tot de către un om de presă, ce a debutat în jurnalism tot în presa studențească. În deschiderea prefeței, Emil Hurezeanu spune: „O incursiune prin memoriile celor ce au trăit și au făcut presă studențească în comunism reclamă mai întâi o reșezare în atmosfera acelor vremuri. Mulți dintre cei care au trăit atunci privesc înapoi cu nostalgie, o parte privesc cu mânie iar tinerii nu înțeleg de ce lumea se raportează astfel la comunism. Au trecut 25 de ani și înțelegerea a ceea ce ni s-a întâmplat se lasă așteptată pentru că schematismele în care am gândit atunci încă sunt la lucru și pentru că am refuzat în toți acești ani

să privim comunismul românesc ca parte a istoriei noastre naționale. Consider că, prin dimensiunea de descriere generală a comunismului românesc, pe verticală și orizontală, această prefață poate fi o tramă de obiectivare binevenită în contextul experiențelor subiective. Epoca convulsiilor personale ale jurnaliștilor este văzută astfel și de sus în jos de unul dintre ei. De cel care, prin noroc, întâmplare și ceva inconștientă cutezătoare a rămas alături de colegii săi jurnaliști din țară, de la microfonul atât de apropiat și atât de îndepărtat al *Europei Libere*”⁴.

Volumul vine să acopere un domeniu care nu a fost suficient exploatat până acum: presa studentescă. După cum afirmă coordonatorul său, „referințele la presa de dinainte de '89 vizează cel mai adesea publicațiile de mare tiraj cu distribuție națională (Scînteia și România liberă) și posturile naționale de radio și de televiziune. Toate acestea mijloace de comunicare în masă sunt prezentate, în mod justificat, ca instrumente de propagandă ale guvernării comuniste. Mai puțin se vorbește despre presa studentescă, un fenomen redus ca amploare, întrucât viza un public restrâns și nu se bucura de distribuție națională. Despre această presă s-au ocupat sporadic câțiva dintre cei implicați în conducerea unor asemenea publicații sau în calitate de colaboratori, însă aceștia s-au manifestat tot în publicații și conferințe dedicate unui public restrâns”⁵.

Așa ne-am petrecut revoluția

A doua lucrare apărută în cadrul proiectului este *Așa ne-am petrecut Revoluția*, ce cuprinde un dialog între Sorin Bocancea și generalul Mircea Mureșan, comandantul regimentului care, începând cu data de 22 decembrie, a ieșit cu tancurile în Piața Palatului, unde a stat până în noaptea de 31 decembrie 1989.

Lucrarea este realizată aplicând tehnica interviului semistructurat și are ca rezultat ceea ce în literatura de specialitate este numită „povestea vieții”. Elementul de noutate al lucrării este acela că însuși realizatorul interviului a fost martor angajat în evenimentele despre care se va vorbi. Generalul Mircea Mureșan a fost comandantul Micrograni-zoanei Pantelimon în perioada în care realizatorul interviului era militar în termen acolo. Despre elementele ce țin de metodologie ne

vorbește în introducere realizatorul interviului: „Am conceput lucrarea ca pe un interviu, documentându-mă pentru a putea sonda memoria interlocutorului meu și pentru a putea eu însuși să-mi aduc aminte anumite evenimente. Dar, cartea este mai mult decât un interviu după schema clasică, în care cineva întreabă și altcineva răspunde, pentru că și cel ce care interviuează a luat parte la evenimente. Este, de fapt, un dialog, în care rolurile se schimbă rapid. Întrebăm și răspundem deopotrivă, ne sondăm reciproc memoria, ne ajutăm reciproc să ne aducem aminte. Cei ce vor încerca să găsească un interviu ca la manual s-ar putea să rămână dezamăgiți, pentru că aici e vorba de un dialog ca între vechi camarazi”⁶.

Lucrarea nu este nici o încercare de a acuza pe cineva și nici una de a spăla vreo biografie. Ea este un demers realizat cu scopul de a facilita înțelegerea evenimentelor din timpul Revoluției. Iar pentru a le înțelege, în primul rând este necesară înțelegerea realității din unitățile militare din România anului 1989. Ne putem da seama de acest lucru urmărind structura cărții, denumirile celor patru părți ale ei: „România, 1989. Microgarnizoana din Pantelimon”, „Anul 1989. Evenimente și semne”, „Zilele Revoluției. Război real cu inamic imaginar” și „Sfârșitul Revoluției. Adaptarea la noua ordine”. Cititorul este atras în universal unei unități militare, este purtat apoi prin zilele Revoluției pantru ca apoi să revină în unitate

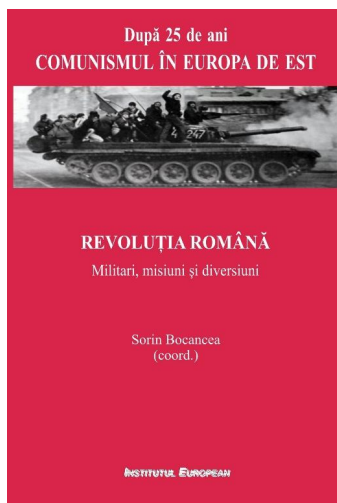
după încheierea evenimentelor, în primele zile ale intrării în noua ordine politică. Realizatorul interviului ne și avertizează încă din introducere: „Intenția noastră a fost aceea de a face posibilă contextualizarea necesară înțelegerii acțiunilor de atunci ale Armatei. Pentru a înțelege gesturile militarilor din acele zile este necesară în primul rând perceperea cât mai fidelă a realităților din unitățile militare din România comunistă. Și atunci când s-a spus că «Armata a tras în popor» și când s-a strigat «Armata e cu noi!» realitatea s-a simplificat. Ce misiune avea Armata atunci, ce posibilități tehnice avea, cum se emiteau ordinele, cine își asuma răspunderea lor, cum erau posibile erorile, cum percepeau militarii în termen situația în care se aflau, cum percepeau comandanții lor acea situație? Iată doar câteva dintre întrebările ale căror răspunsuri constituie prealabilul înțelegerii implicării ei în evenimentele de atunci. În dialogul nostru, am urmărit tocmai atragerea cititorului în atmosfera unei unități militare, pentru a asista la intrarea în starea de război, la acțiunile ei și la ieșirea din starea război”⁷.

Întrebările cu privire la implicarea Armatei în evenimentele din 1989 sunt numeroase. În recenzia pe care o realizează volumului, Constantin Ilaș spune: „Întrebarea pentru care am căutat un răspuns atunci când am început să lecturez volumul a fost următoarea: în ce măsură se poate «citi» în mișcările efectuate de Armată faptul că aceasta a fost scoasă

din cazărmi pe străzi, în după-amiaza zilei de 22 decembrie, nu pentru a apăra populația (neatacată de nimeni până atunci, sau Revoluția, nici pentru a «opri măcelul» (așa cum s-a vehiculat), ci pentru a o înfricoșa și pentru a dizolva și împrăștia manifestațiile din piețe, care începuseră să aibă un tot mai pronunțat caracter anticomunist și care îi putea mătura și pe proaspeții «emanați» și beneficiari ai «pârghiilor și butoanelor» puterii după fuga lui Ceaușescu?”⁸ La această întrebare, recenzorul mai adaugă și altele ce vizează atât desfășurarea evenimentelor, cât și măsura în care interviuatul a spus tot ce știe.

Orice cititor așteaptă de la o lucrare cu un asemenea titlu mărturii șocante. Lucrarea nu duce lipsă de asemenea lucruri, însă scopul ei a fost acela de a aduce un plus de înțelegere a evenimentelor din timpul Revoluției. Anticipând aceste așteptări, realizatorul interviului ne spune: „Cât privește misiunile pe care le-am executat, ne este greu să spunem acum dacă ele au avut ceva spectaculos, ceva șocant pentru lectorul de astăzi. Au fost acțiuni specifice stării de război, chiar dacă inamicul a fost unul imaginat sau simulat, lucru de care ne-am dat seama mult mai târziu. Reacția noastră a fost reală, ca față de un inamic real”⁹.

Revoluția română. Militari, misiuni și diversiuni

O continuare a lucrării ce conține dialogul dintre Sorin Bocancea și generalul Mircea Mureșan este volumul *Revoluția română. Militari, misiuni și diversiuni*, ce reunește interviuri pe care Sorin Bocancea le-a luat unor ofițeri din aceeași microgarnizoană (ce au fost subordonați ai generalului Mureșan), precum și unora din alte unități militare, ce au participat la evenimentele din 1989.

Metoda de lucru a coordonatorului este aceeași ca și în cazul interviului cu generalul Mureșan, șase dintre cele nouă interviuri fiind povești ale vieții construite în dialogul dintre martori activi. În demersul său, Sorin Bocancea a aplicat interlocutorilor săi un de întrebări ce au vizat aspecte precum: „condițiile în care au ajuns în unitățile respective și funcțiile îndeplinite în 1989;... evenimente pe care le-au perceput ca

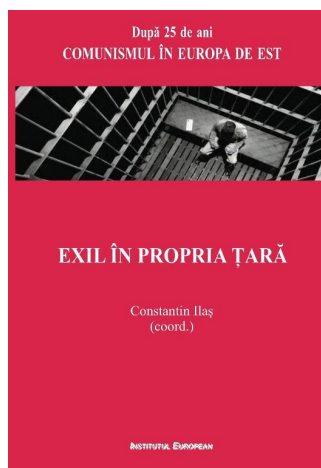
anunțând o schimbare; sursele de informare cotidiană, inclusiv *radio Europa Liberă*; existența în orele de pregătire tactică și strategică a temei privind intervenția în cazul unei posibile răsturnări de regim; relația cu ofițerul de contrainformații din unitate; condițiile în care au intrat în regimul de luptă după emiterea indicativului «Radu cel Frumos»...; misiunile la care au participat în zilele Revoluției...; evaluarea acțiunilor Armatei în acele zile; condițiile ieșirii din alarmă”¹⁰.

Un element important al lucrării este interviuarea unui fost subofițer dintr-o unitate de transmisiuni a fostei Securități. Astfel, în afară de imaginea pe care putem să ne-o facem cu privire la acțiunile Armatei la Revoluție, avem posibilitatea să urmărim și modul în care s-au desfășurat evenimentele în cadrul unei unități aparținând instituției considerată atunci ostilă Revoluției.

Ce și în cazul interviului cu generalul Mureșan, și acest volum conține mărturii șocante, însă niciunul dintre intervieuați nu țin să le prezinte astfel, niciunul nu mizează pe vreun efect de imagine. Acest aspect este semnalat chiar de către interviuator: „Ceea ce am remarcat la fiecare dintre interlocutorii mei a fost, în afară de efortul de a reda cât mai fidel desfășurarea faptelor, onestitatea în evaluarea lor. Nu am remarcat tendințe de cosmetizarea a trecutului, de prezentare cu tendință a faptelor, ci un spirit critic și auto-critic în evaluarea prestației lor și a

camarazilor lor în timpul evenimentelor din 1989. Interlocutorii mei nu s-au prezentat ca niște eroi, ci ca militari aflați într-o situație specială în condițiile tehnice de atunci, cu fricile lor, cu frământările, cunoașterile și necunoașterile lor de atunci. În mărturiile lor, veți putea găsi deopotrivă momente de derută a subunităților militare din care au făcut parte, momente de luciditate ale unor militari, momente de entuziasm și de dezamăgire, apariția unor teroriști (veți vedea în unele cazuri și cine erau), a unor persoane ce i-au provocat pe militari să deschidă focul sau momente de exces de zel din partea unora, totul pe fondul unei lipse a comunicării”¹¹.

Exil în propria țară

O lucrare ce mizează tot pe povestea vieții este *Exil în propria țară*, ce reunește interviuri pe care Constantin Ilaș le ia unor foști

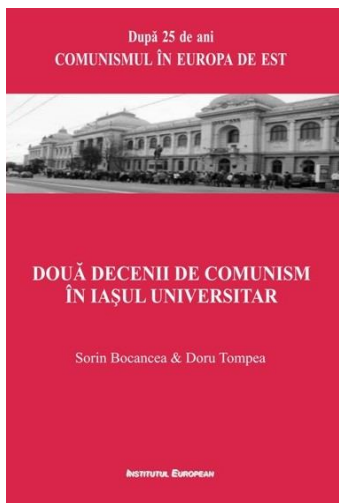
deținuți politici. În demersul său, realizatorul interviurilor a plecat de la convingerea că „Cunoașterea suferințelor, abuzurilor, violențelor și crimelor petrecute pe durata regimului comunist este cu atât mai necesară cu cât astăzi, la un sfert de secol de la căderea acestui regim, lumea în care trăim este încă modelată și afectată de consecințele încercării comuniștilor de a instaura Binele Suprem cu de-a sila. Putem chiar afirma că regimul și statul comunist a instaurat, a întreținut și a menținut deliberat ceea ce Thomas Hobbes a descris drept stare de natură: frica tuturor față de oricine și suspiciunea tuturor față de toți. În acest fel partidul, statul și regimul comunist a răstălmăcit, a răsucit, a inversat sau a răsturnat sensul contractului social: în loc să-și protejeze cetățenii de rău, statul comunist a fost sursă și origine a răului în viața lor. Iar consecințele modelării unor relații sociale, interpersonale bazate pe violență, crimă, abuz, frică, suspiciune, delatțiune și neîncredere le resimțim încă”¹².

Grație demersurilor lui Constantin Ilaș, persoane despre care publicul nu știa până în prezent au putut să ne povestească ororile prin care au trecut în pușcăriile și lagărele comuniste și dramele pe care le-au trăit familiile lor. Oameni precum Spiru Țuțu, Radu Ralea, Sergiu Movilă, Ion Năvodaru, Gelu Simionescu, Dumitru Vacariu și Dumitru Bazon ies din nedreptul anonim în care i-a trimis regimul politic atât în comunism, cât și în

postcomunism și pun pe tapet răvășitoarele lor povești de viață. După cum remarca prefațatorul lucrării, Sorin Bocancea, „nedreptatea care continuă să li se facă în prezent victimelor închisorilor comunismului nu ia doar forma absenței despăgubirii materiale, ci și a tăcerii și indiferenței față de drama lor. Viețile lor nu au contat nici atunci, în marșul triumfal al societății spre comunism, și nu contează nici acum, în nebuloasa trecere spre ceea ce credem că este o societate normală. Românii se concentrează asupra problemelor cotidiene, pe care le consideră dramatice, și nu au disponibilitatea de a se mai opri și asupra adevăratelor drame, în care a fost vorba de viață și de moarte, ale celor care au avut neșansa de a fi declarați în vremea comunismului drept «dușmani ai poporului»”¹³.

Din fericire, acest volum este un gen de reverență față de persoanele care au suferit în închisorile și lagărele comuniste. De asemenea, volumul se înscrie în seria laudabilelor demersuri de recuperare a memoriei societății românești.

Două decenii de comunism în Iașul universitar

O lucrare complexă și de mare întindere este *Două decenii de comunism în Iașul universitar*, ce cuprinde un amplu interviu pe care Sorin Bocancea i-l ia profesorului Doru Tompea. Și de această dată avem de-a face cu o poveste a vieții, cel interviuat îndeplinind în timpul regimului comunist funcția de lider al studenților comuniști din Centrul universitar Iași.

Realizatorul interviului este foarte atent la aspectele metodologice, fiindcă acestea decid valoarea demersului său. Fiind un vechi colaborator al interviuatului, exista suspiciunea realizării unui demers care să contrafacă istoria privată a unui om cu funcție în regimul comunist. În afară de aceasta, exista pericolul ca însuși interviuatul să încerce să-și cosmetizeze trecutul, precum și riscul ca anticomunismul intervie-

vatorului să afecteze demersul. Sorin Bocancea a fost conștient de aceste riscuri: „Întrebarea legitimă ce poate apărea este aceea dacă memoria interlocutorului meu nu este cumva grav afectată de ideologia comunistă, dacă nu vom avea de-a face cu încercarea sa de a folosi prilejul dialogului pentru relegitimarea ideologiei și a regimului comunist în care a fost persoană activă politic. Nu am perceput un asemenea pericol, iar dacă ar fi existat, datele din arhivă pe marginea cărora purtăm dialogul l-ar fi ținut la distanță”¹⁴. Pentru a evita aceste pericole, Sorin Bocancea realizează înainte de interviu o temeinică documentare în arhivele organizațiilor politice din Iașul universitar.

De remarcat la această lucrare este sistematizarea riguroasă a întregului material, fapt ce permite o bună percepere a lui în pofida volumului uriaș de informații. Împărțit în 25 de capitole, dialogul dintre cei doi interlocutori reușește să acopere mai toate domeniile vieții Centrului universitar Iași din ultimele două decenii ale comunismului.

Întregul demers științific nu are ca scop aducerea în atenție a biografiei profesorului Doru Tompea, ci realizarea unei fresce a unei comunități într-o anumită perioadă istorică. După cum spune încă din introducere realizatorul interviului, „volumul de față are un personaj colectiv: Centrul universitar Iași. Însă nu vom vorbi despre el ca despre o entitate abstractă, ci vom încerca, pe calea documentelor și a

memoriei unui participant observator, să pătrundem în viața lui din ultimii douăzeci de ani ai comunismului: cu organizațiile sale politico-administrative, cu regulile și cutumele academice, cu oamenii săi (curajoși și lași, demni și obedienți), cu problemele sale curente și mai ales cu cele recurente, cu bunele și cu relele sale”¹⁵.

De remarcat este și poziționarea ideologică cu care interlocutorii au pornit în demersul lor: „vom prezenta în limitele dovezilor scrise și ale memoriei munca și avântul ultimelor decenii de comunism în Iașul universitar, urmărind oamenii prinși în «mărețul» mecanism politico-administrativ al regimului totalitar, pe care caracterele și interesele lor l-au susținut, potențat sau contestat, într-un dialog în care se împletește evoluția unei comunități politice cu istoria privată a unui membru de-al său activ politic. Ideea a fost aceea de a înțelege comunismul fără a-i mai detesta a priori pe comuniști, ci încercând să ne apropiem de ceea ce au făcut și au trăit pentru a înțelege resorturile regimului. Sunt convins că de gradul în care vom înțelege «partea lor de adevăr» depinde configurarea adevărului nostru”¹⁶.

Despre ceea ce au reușit cei doi prin demersul lor vorbește convingător sociologul Vasile Dâncu, prefațatorul lucrării: „autorii folosesc interviul biografic în mai multe maniere, ferindu-se de un singur lucru: acela ca *povestirea să devină o formă de prezentare a sinelui, în*

sens goffmanian. Este, într-o anumită ipostază, un prilej de reflecție socială, dar cu mijloacele cognitive sau chiar axiologice pe care le avea în acel moment la îndemână actorul social, actantul acelor vremuri... Avem mai degrabă un fals tratat de istorie orală deoarece aici autorii reușesc un lucru genial: *subiectul acestui demers este unul colectiv – individul care povestește nu se individualizează, mai degrabă devine «lichid», se răspândește ușor în farmecul cadrelor temporale pe care le-a reînviat și apoi le lasă să se desfișoare sub ochii noștri*.

În fine, diferența de generații dintre cei doi interlocutori face din întreg demersul o maieutică inversă, una în care spontaneitatea și ingenuitatea jucată sau reală uneori pe care o datorăm lui Sorin Bocancea moșește renașterea sensurilor unei lumi pe care «Înțeleptul» se abține să o judece, să o claseze, să o interpreteze. Efectul de expresivitate este unul de excepție iar întreaga lucrare are un mare caracter de originalitate. O maieutică ciudată în care, în fond, cei doi autori sunt, împreună, acel Socrate care ne împinge să descoperim fiecare adevărul nostru”¹⁷.

Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată

O lucrare ce abordează o problemă puțin tratată în societatea românească este *Statutul femeii în România comunistă*. Politici publice și viață privată, coordonată de Alina Hurubean. Studiile reunite în volum oferă perspective asupra statutului femeii atât în perioada comunistă, cât și în prezent.

După cum ne avertizează încă din introducere coordonatoarea volumului, „din registrul interogativ-uristic abordat în cadrul textelor fac parte întrebări precum: „Ce a însemnat să fii femeie în România comunistă? Care erau reprezentările sociale despre femei/feminitate? Cum era viața cotidiană în comunism pentru femei și pentru bărbați? Ce fel de egalitate promovau politicile publice? Ce fel de emancipare? Pe ce model de familie se bazau? Care

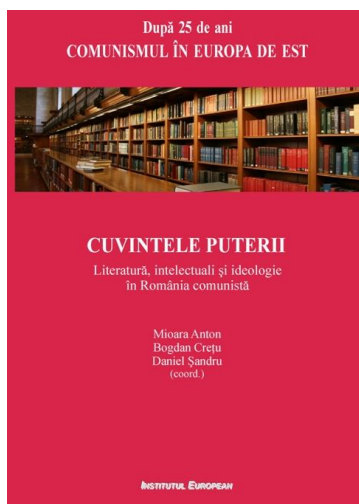
erau relațiile de gen în viața publică și în viața privată/familială? Care au fost consecințele sociale ale politicilor pronataliste restrictive? Cum se definea raportul între stat și cetățeni? Care era identitatea politică a femeilor? A existat un feminism comunist în România? Ce conexiuni comparative putem face între România și alte țări comuniste? Care sunt încă legăturile și care sunt rupturile între comunism și post-comunism?”¹⁸.

Lucrarea este structurată pe trei axe tematice: „Emanciparea femeii și egalitatea de gen în România comunistă. Distorsiuni și efecte perverse”, „Căsătoria, familia și politica demografică represivă a regimului Ceaușescu” și „Identitatea discursiv-narativă a femeii între comunism și postcomunism: presa scrisă, istoria orală și imaginarul social”. În cadrul acestora, pot fi lecturate studii ale unor specialiști în științe socioumane precum: Georgetei Ghebrea, Alinei Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, Radu Clit, Luminița Dumănescu, Raluca Ioana Horea-Șerban, Marinela Istrate, Corina Doboș, Manuela Marin, Cătălina Mihalache și Alina Hurubean.

Cred că despre ceea ce poate fi întâlnit în volumul despre care vorbim ne spune foarte bine chiar coordonatoarea lui: „Privite în sinteza lor, textele reunite în cadrul acestui volum ne îndreptătesc să afirmăm că emanciparea femeilor în comunism a fost o emancipare duplicitară, distorsionată, care nu le-a îmbunătățit autonomia personală și

statutul social. Acest lucru a produs efecte pe termen lung, resimțite în epoca în care trăim. În România, strategiile de modernizare de tip comunist, centrate pe emanciparea și egalizarea de gen, au avut, în realitate, efecte contradictorii, în sensul că au condus la diminuarea unor diferențe considerate generatoare de inferioritate pentru femei și, în același timp, au consolidat inegalitățile de gen și au încălcat grav drepturile și libertățile individuale. În 1989, la ieșirea cronologică din comunism, erau prezente trei realități care normau relațiile de gen: patriarhatul tradițional; egalitarismul de gen și patriarhatul de stat. Aceasta este «moștenirea» cu care am intrat, ca femei și bărbați, în postcomunism¹⁹».

Cuvintele puterii. Literatură, intelectuali și ideologie în România comunistă

Un volum complex prin profunzimea și diversitatea abordărilor este *Cuvintele puterii. Literatură, intelectuali și ideologie în România comunistă*, coordonat de un istoric, un critic literar și un politolog: Mioara Anton, Bogdan Crețu și Daniel Șandru. Această triplă coordonare și-a pus amprenta și asupra structurii sale. Astfel, toate contribuțiile științifice sunt grupate în trei părți: „Drumul spre comunism: comandamente ideologice, proiecte culturale, disidențe” (partea istoricilor, ce cuprinde texte semnate de: Mioara Anton, Cristian Vasile, Cormin Popa, Ionuț Bucur, Alina Pavelescu și Ana-Maria Cătănuș), „Scriitorii și puterea: conflictul dintre estetic și ideologic” (partea filologilor, ce cuprinde texte semnate de: Bogdan Crețu, Ioan Stanomir – un istoric ce s-a înrolat, de această dată, în tabăra filologilor –, Radu Vancu, Angelo Mitchievici și Antonio Patraș) și „Intelectuali, discursul puterii și răul politic” (partea politologilor, ce cuprinde texte semnate de: Sorin Bocancea, Zoltán Rostás, Mihai Dinu Gheorghiu și Daniel Șandru).

Temele abordate sunt deosebit de atractive pentru că o mare parte dintre ele vorbesc despre modurile în care mari nume ale literaturii noastre au relaționat cu regimul comunist. Întâlnim în acest volum unele lucruri inedite – precum conținutul scrisorilor unor intelectuali adresate puterii comuniste, rivalitățile dintre anumiți scriitori și implicațiile lor politice – și lucruri

care au mai fost dezbătute dar care necesită în continuare abordări din diferite perspective: implicarea unor literați în literatura proletcultistă, producțiile „pe linie” ale unor scriitori, opoziția fățișă față de regim a altora ș.a.. Sunt nume mari în discuți: George Călinescu, Marin Preda, Eugen Barbu, Aurel Baranga, Ion D. Sârbu, Paul Cornea ș.a..

După cum afirmă și coordonatorii în introducere, „volumul de față reușește să concentreze, într-o manieră interdisciplinară, pe coordonatele istoriei, teoriei și criticii literare și pe aceea a științelor sociale și politice perspective analitice în măsură să releve noi direcții de cercetare și interpretare a unui fenomen – modul în care manifestările discursive ale intelectualilor sunt „capturate” în economia puterii totale – a cărei complexitate ridică în continuare numeroase semne de întrebare. Nu asumăm, prin aceasta, pretenția unor răspunsuri definitive, ci, dimpotrivă, deschiderea către noi forme de investigare a trecutului recent. Din acest punct de vedere, avem convingerea că receptarea critică a textelor ce dau conținutul volumului nostrum va reprezenta un

pas important în procesul de evaluare a regimului specific României comuniste”²⁰.

Concluzii

După cum am putut vedea din cele prezentate, proiectul „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est” a reușit până acum (la data la care scriu acest text este încă în desfășurare) să lanseze teme de interes pentru societatea românească. Dovadă sunt cercetătorii care s-au implicat în el și diversitatea studiilor pe care le-au supus atenției publicului.

De remarcat este faptul că în cadrul proiectului au apărut multe mărturii despre ceea ce a însemnat regimul comunist în România. Societatea românească nu a reușit încă să-i asculte suficient pe cei care și-ar putea pune la dispoziție propriile povești de viață pentru ca generațiile viitoare să înțeleagă ce înseamnă cu adevărat un regim totalitar. Proiectul despre care am vorbit face pași importanți în acest sens.

Note

¹ Cf. Sorin Bocancea, „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est (ianuarie-mai 2014)”, în *Polis*, Vol. II, Nr. 2(4), Serie nouă, martie-mai 2014, pp. 98-110; Adrian Tompea, „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est (iunie-decembrie

2014)”, în *Polis*, Vol. III, Nr. 1(7), Serie nouă, decembrie 2014-februarie 2015), pp. 77-87.

² Sorin Bocancea (coord.), *De la presa studentăască în comunism la presa postcomunistă*, Editura

- Institutul European, Iași, 2014, pp. 21-22.
- ³ Constantin Ilaș, „De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă”, recenzie publicată în *Polis*, Vol. III, Nr. 3(5), Serie nouă, septembrie 2014, p. 222.
- ⁴ Emil Hurezeanu, „Paradoxurile comunismului național românesc”, în S. Bocancea (coord.), *De la presa studențească în comunism...*, ed. cit., p. 7.
- ⁵ S. Bocancea (coord.), *De la presa studențească în comunism...*, ed. cit., p. 19.
- ⁶ Sorin Bocancea, „Introducere” în Sorin Bocancea & Mircea Mureșan, *Așa ne-am petrecut Revoluția*, Editura Institutul European, Iași, 2014, p. 8.
- ⁷ *Ibidem*, p. 9.
- ⁸ Constantin Ilaș, „Revoluție sau restaurație?”, în *Polis*, Vol. III, Nr. 2(8), Serie nouă, martie-mai 2015, p. 196.
- ⁹ Sorin Bocancea, „Introducere”, în S. Bocancea & M. Mureșan, *Așa ne-am petrecut Revoluția*, ed. cit., pp. 9-10.
- ¹⁰ Sorin Bocancea, *Revoluția română. Militari, misiuni și diversiuni*, Editura Institutul European, Iași, 2015, p. 13.
- ¹¹ *Idem*.
- ¹² Constantin Ilaș, „Introducere” la *Exil în propria țară*, Editura Institutul European, Iași, 2015, pp. 15-16
- ¹³ Sorin Bocancea, „Obligația de a nu uita, necesitatea de a pedepsi”, prefață la C. Ilaș, *Exil în propria țară*, ed. cit., p. 9.
- ¹⁴ Sorin Bocancea, „Introducere” în Sorin Bocancea & Doru Tompea, *Două decenii de comunism în Iașul universitar*, Editura Institutul European, Iași, 2015, p. 23.
- ¹⁵ *Ibidem*, p. 25.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 27.
- ¹⁷ Vasile Sebastian Dâncu, „O maieutică inversată”, în S. Bocancea & D. Tompea, *Două decenii de comunism în Iașul universitar*, ed. cit., 2015, p. 20.
- ¹⁸ Alina Hurubean, „Cuvânt înainte” în *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Editura Institutul European, Iași, 2015, p. 8.
- ¹⁹ *Ibidem*, p. 19.
- ²⁰ Mioara Anton; Bogdan Crețu; Daniel Șandru, *Cuvintele puterii. Literatură, intelectuali și ideologie în România comunistă*, Editura Institutul European, Iași, 2015, pp. 24-25.

Bibliografie

- ANTON, Mioara; CREȚU, Bogdan; ȘANDRU, Daniel, *Cuvintele puterii. Literatură, intelectuali și ideologie în România comunistă*, Editura Institutul European, Iași, 2015.
- BOCANCEA, Sorin (coord.), *De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă*, Editura Institutul European, Iași, 2014.
- BOCANCEA, Sorin, „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est (ianuarie-mai 2014)”, în *Polis*, Vol. II, Nr. 2(4), Serie nouă, martie-mai 2014, pp. 98-110
- BOCANCEA, Sorin, „Obligația de a nu uita, necesitatea de a pedepsi”, prefață la C. Ilaș, *Exil în propria țară*, ed. cit., p. 9.

- țară, Editura Institutul European, Iași, 2015.
- BOCANCEA, Sorin, *Revoluția română. Militari, misiuni și diversiuni*, Editura Institutul European, Iași, 2015.
- BOCANCEA, Sorin; TOMPEA, Doru, *Două decenii de comunism în Iașul universitar*, Editura Institutul European, Iași, 2015.
- BOCANCEA, Sorin; MUREȘAN, Mircea, *Așa ne-am petrecut Revoluția*, Editura Institutul European, Iași, 2014.
- DÂNCU, Vasile Sebastian, „O maieutică inversată”, în S. Bocancea & D. Tompea, *Două decenii de comunism în Iașul universitar*, ed. cit.
- HUREZEANU, Emil, „Paradoxurile comunismului național românesc”, în S. Bocancea (coord.), *De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă*, ed. cit., pp. 7-17.
- HURUBEAN, Alina, *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Editura Institutul European, Iași, 2015.
- ILAȘ, Constantin, „De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă”, recenzie publicată în *Polis*, Vol. III, Nr. 3(5), Serie nouă, septembrie 2014, pp. 220-223.
- ILAȘ, Constantin, *Exil în propria țară*, Editura Institutul European, Iași, 2015.
- ILAȘ, Constantin, „Revoluție sau restaurație?”, în *Polis*, Vol. III, Nr. 2(8), Serie nouă, martie-mai 2015, pp. 195-200.
- TOMPEA, Adrian, „După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est (iunie-decembrie 2014)”, în *Polis*, Vol. III, Nr. 1(7), Serie nouă, decembrie 2014-februarie 2015), pp. 77-87.